

نقش دانشگاهها در شناخت حکمت متعالیه

دکتر احد فرامرز قراملکی

یکی از روشهای کاربردی کردن رشته‌های الهیات برنامه‌ریزی در خصوص متناسب کردن توان تحقیقاتی در این رشته‌ها با نیازهای بالفعل جامعه است. پرداختن به هدایت رساله‌ها و پایان‌نامه‌های تحصیلی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا در این برنامه‌ریزی دارای اهمیت فراوان است؛ اولویت بندی عناوین تحقیقاتی برای رساله‌ها، تعیین چارچوب نظری و فصلبندی آنها در جهتگیری کاربردی رساله‌ای نقش مؤثر دارد.

* اهمیت احیای میراث علمی در پایان‌نامه‌های تحصیلی.

یکی از ضروری‌ترین نیازهای پژوهشی جامعه احیای میراث علمی گذشتگان و شناخت روشمند و دقیق تفکر فلسفی و کلامی پیشینیان است. تصحیح آثار، تحلیل آراء، بررسی تاریخی/تطبیقی دیدگاههای گذشتگان می‌تواند مانع انقطاع نسل معاصر از ذخایر علمی و فرهنگی عظیم پیشینیان باشد. احیای میراث علمی نه تنها در زدودن بحران هویت ضروری است بلکه در روشننگری آینده بسیار لازم است چرا که بدون شناخت گذشته نمی‌توان آینده‌ای ترسیم کرد.

حکمت متعالیه صدرالمآلهین شیرازی از میراث‌های جاودان و ذخایر بزرگ فرهنگ ایران اسلامی است. شناخت روشمند این نظام کلامی، فلسفی و عرفانی و معرفی آن بجهان معاصر از رسالتهای بسیار مهم محافل حوزوی و دانشگاهی در علوم انسانی و معارف اسلامی است.

گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران از بدو تأسیس؛ شناخت و معرفی ملاصدرا و حکمت متعالیه را در برنامه خود قرار داده است و با تأسیس ستاد برگزاری کنگره بزرگداشت ملاصدرا، همگام با این مؤسسه بر جهت دادن بپایان نامه‌های تحصیلی در این خصوص تأکید فراوان کرده است. پایان نامه‌هایی که در باب ملاصدرا در این گروه دفاع شده‌اند بتفکیک موضوع و مقطع تحصیلی گزارش می‌گردد. البته فهرست پایان‌نامه‌هایی که دانشجویان مشغول به آنها هستند در این گزارش نیامده است.

(گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه تهران)

اشاره: نوشتار حاضر با تأکید بر ضرورت برنامه‌ریزی در هدایت پایان‌نامه‌های تحصیلی دوره‌های تحصیلات تکمیلی و جهتگیری آنها در رفع نیازهای تحقیقاتی جامعه و احیای میراث علمی و فرهنگی بگزارش مختصر از پایان‌نامه‌های تحصیلی گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه تهران در شناخت حکمت متعالیه صدرایی می‌پردازد. علاوه بر اهداف اطلاع رسانی، ترغیب همکاران در گروه‌های آموزشی دانشگاهها بر این امر مهم و تشویق دانشجویان به احیای میراث علمی از فوائد این گزارش است.

* ضرورت برنامه‌ریزی در هدایت پایان‌نامه‌ها.

یکی از عوامل عدم شکوفایی علوم انسانی، بویژه رشته‌های الهیات، فقدان ارتباط نزدیک این علوم با نیازهای پژوهشی جامعه است. متناسب بودن پژوهشهای آکادمیک با نیازهای جامعه موجب پویایی و شکوفایی علوم است.

آنگونه که رشته‌های پزشکی در کنار بیمارستانها و مراکز بهداشتی و درمانی جنبه کاربردی یافته و رشد می‌یابد، رشته‌های علوم انسانی در کنار مراکز مربوط به آن به استخدام گرفته نمی‌شود. بعنوان مثال، رشته‌های مدیریت با سازمانهای اقتصادی، تجاری، صنعتی و اداری رابطه رشته پزشکی و بیمارستان را ندارند و لذا نه رهاوردهای این دانش در نیازهای مدیریتی کشور بکار گرفته می‌شود و نه نظامهای مدیریتی و مسائل آنها این دانش را فربه می‌سازد (البته این تفسیر بنحو اغلب است و نه کلی و فواری).

رشته‌های الهیات کشور با نیازهای بالفعل جامعه بهیچوجه متناسب نیستند. انبوهی از معضلات و مسائل کلامی، فقهی، حقوقی و نیازهای دینی در رشته‌های الهیات جایگاهی از حیث سرفصلهای دروس و برنامه‌های پژوهشی ندارند و این واقعیت تلخ بهر دو قلمرو آسیب می‌زند. نه نیازهای جاری پاسخ می‌یابند و نه رشته‌های الهیات از نیازهای جاری تغذیه می‌کنند.

پایان نامه‌ها را در پنج موضوع (بررسیهای تطبیقی آراء ملاصدرا با سایر حکمای مسلمان و فیلسوفان غرب، تحلیل آراء و دیدگاههای خاص ملاصدرا، آثار وی، پیروان ملاصدرا و اساتید وی) برحسب مقطع کارشناسی ارشد و دکترا گزارش می‌کنیم. امید است. سایر گروههای فلسفه و کلام اسلامی مؤسسات و مراکز آموزش عالی، گزارش پایان نامه‌های تحصیلی خود را بر آن بیفزایند.

۱ - بررسیهای تطبیقی

بخشی از رساله‌های گروه فلسفه و کلام اسلامی در خصوص حکمت متعالیه به بررسی تطبیقی بین دیدگاه ملاصدرا و پیروان وی با دیگر حکیمان مسلمان و یا فیلسوفان مغرب زمین اختصاص دارد. چهارده رساله کارشناسی ارشد و و چهار رساله دکترا در این موضوع بترتیب تاریخی گزارش می‌شود.

الف) کارشناسی ارشد

۱-۱) خسرو جردی، احمد؛ مقایسه آراء ابن سینا و صدرالمتهلین درباره نفس؛ راهنما: مصلح، محمدجواد؛ ۱۳۴۸، ۱۱۶ ص.

اهم مباحث: اثبات نفس، تعلق نفس به بدن، تعریف نفس، جوهریت آن، حدوث و تجرد نفس و حرکت جوهری، وحدت نفس و اتحاد آن با عقل فعال.

۲- کریمی، سلیم؛ تفسیر جنس و فصل و بیان عقاید ابن سینا و صدرالمتهلین درباره آن؛ راهنما: مصلح، محمد جواد؛ ۱۳۵۰، ۱۰۵ ص.

اهم مباحث: پیدایش منطق، جایگاه منطق در معرفت بشری، آراء بیکن و دکارت در خصوص منطق ارسطویی، تعریف و غایت منطق نزد ابن سینا و ملاصدرا، تقسیم مبادی و اقسام دلالت.

۳- مقصودی، فاطمه؛ فلسفه چیست؟ بررسی تحلیلی تعاریف فارابی، ابن سینا و ملاصدرا؛ راهنما: حائری یزدی، مهدی؛ ۱۳۶۰، ۱۵۹ ص.

اهم مباحث: معنای فلسفه و واژه‌های معادل آن، تعریف فلسفه، چگونگی درک حقایق، جنبه‌های دوگانه نفس در حکمت نظری و عملی.

۴- مقیمی، گیتی؛ مثل افلاطونی از دیدگاه فلاسفه اسلامی (ابن سینا، سهروردی و صدرالمتهلین)؛ راهنما: حبیبی نجفقلی؛ ۱۳۶۹، ۱۸۵ ص.

اهم مباحث: زمینه‌های ظهور نظریه مثل، مواضع خلل نظریه افلاطون، دیدگاه ابن سینا، فرق نفس و مثل در فلسفه اشراق، دیدگاه ملاصدرا.

۵- میکائیلی، اشرف؛ مقوله جوهر در فلسفه ابن سینا، شیخ اشراق و ملاصدرا؛ راهنما: ابراهیمی دینانی، غلامحسین؛ ۱۳۷۰، ۳۱۹ ص.

اهم مباحث: احکام عام جوهر، تعریف جوهر و اقسام آن، کلیات جواهر، ابطال جزء لایتجزی، هیولی، صورت،

نفس و عقل.

۶- جلیل‌زاده جباری، فاطمه؛ سعادت و شقاوت از دیدگاه فلاسفه بزرگ اسلامی؛ ابن سینا، سهروردی و صدرالمتهلین؛ راهنما: شیخ الاسلامی، علی؛ ۱۳۷۰، ص ۱۵۵.

اهم مباحث: ارتباط اخلاق با دین، مبادی سعادت و شقاوت، سعادت و شقاوت در قرآن، مبانی قرآنی نظریات فلسفی در این باب.

۷- فاطمی، جمیله؛ تطبیق آراء ملاصدرا و سهروردی در امور عامه؛ راهنما: حبیبی نجفقلی؛ ۱۳۷۰، ۲۸۴ ص.

اهم مباحث: جایگاه امور عامه، وجود و نور، اعتباریت یا اصالت وجود، زیادت وجود بر ماهیت، تشکیک، وجود ذهنی، تمایز و تشخیص، کلی و جزئی، مواد ثلاث، علت و معلول، جعل، صدور بسیط از مرکب، تقدم و تأخر، حدوث و قدم، وحدت و کثرت، شدت و ضعف، حرکت.

۸- رحیم‌پور، فروغ السادات؛ بررسی علت غایی از دیدگاه ابن سینا و ملاصدرا؛ راهنما: اعوانی، غلامرضا؛ مشاور: حائری یزدی، مهدی؛ ۱۳۷۰، ۳۰۰ ص.

اهم مباحث: تطور تاریخی مسئله غایت، معانی و کاربردهای غایت، تعریف علت غایی نزد ابن سینا، سهروردی، فخر رازی و ملاصدرا، تقسیمات غایت، غایت در طبیعت، فعل انسان و فعل خداوند.

۹- همتی، همایون؛ براهین اثبات وجود خدا در فلسفه دکارت و صدرالمتهلین؛ راهنما: اعوانی، غلامرضا؛ ۱۳۷۰، ۱۹۰ ص.

اهم مباحث: پیشینه تاریخی و تحول مفهوم خدا در ادیان و فرهنگها و نظامهای فلسفی، بررسی براهین دکارت بر اثبات وجود خدا در فلسفه صدرا.

۱۰- عرب مؤمنی محمدآبادی، ناصر؛ بررسی و مقایسه نظریات کانت و ملاصدرا در بحث المعرفة؛ راهنما: دهباشی، مهدی؛ مشاور: بهشتی، احمد؛ ۱۳۷۱، ۲۹۴ ص.

اهم مباحث: تعریف فلسفه، نظریه وجود ذهنی ملاصدرا و دیدگاه کانت، نقش دو صورت زمان و مکان در ادراک، مقایسه قضایای اولی و شایع با تحلیلی و ترکیبی، فعال بودن ذهن، علم حضوری.

۱۱- نظری، رضا؛ قانون علیت و مقایسه و تطبیق نظریات شیخ‌الرئیس و ملاصدرا در مسئله علیت؛ راهنما: مصطفوی سعادت، سید حسن؛ مشاور: بهشتی، احمد؛ ۱۳۷۳، ۲۴۹ ص.

اهم مباحث: قوه و فعل، علت و معلول و مناسبات آنها، حدوث، قاعده الواحد، دور و تسلسل، علت فاعلی، فاعلیت بالجبر و بالعنایة، علت غایی، مادی و صوری.

۱۲- شریفی، محمود؛ مقایسه دیدگاه ابن سینا، شیخ اشراق و صدرالمتهلین در خصوص بحث جعل؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاور: حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۷۴، ۲۳۳ ص.

اهم مباحث: زمینه‌های پیدایش بحث از جعل، جایگاه اصلی مسئله جعل، معنای لغوی و موارد استعمال واژه جعل در قرآن، تعریف اصطلاحی آن، اقسام جعل. رابطه جعل و اصالت وجود، رابطه مسئله جعل با علیّت، نزاع اصلی حکما در جعل و طرح دیدگاه‌های حکیمان سه گانه یاد شده.

۱۳- رضایی، مرضیه؛ مقایسه آراء فخررازی و ملاصدرای شیرازی در تجرد و بقای نفس؛ استاد راهنما: فرامرز قراملکی، احد؛ مشاور: بهشتی، احمد؛ اسفند ۱۳۷۶، سیزده + ۱۳۵ ص.

اهم مباحث: مبادی تصویری و تصدیقی تجرد نفس، جایگاه نفس مجرد از نظر فخررازی و ملاصدرا، دلایل عقلی تجرد نفس، ادله نقلی تجرد نفس، ادله منکرین تجرد نفس، دلایل عقلی بقای نفس، دلایل نقلی، آثار و لوازم فلسفی کلامی تجرد نفس.

۱۴- موسوی، ناهید؛ مقایسه جوهر و عرض از دیدگاه شیخ اشراق و ملاصدرا؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاور: فرامرز قراملکی احد؛ ۱۳۷۷.

اهم مباحث: چیستی جوهر و عرض، مبنای منطقی این تقسیم بندی و لوازم و آثار آن.

ب) دکتر

۱۵- مصطفوی، زهرا؛ مقایسه آراء شیخ الرئیس و صدرالمتألهین در نه مقال؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاور: حبیبی، نجفقلی، ۱۳۷۴، ۴۷۱ ص.

اهم مباحث: شرح حال اجمالی دو حکیم یاد شده، حرکت جوهری، مثل افلاطونی، اتحاد عاقل و معقول، شوق هیولی بصورت، تبدل صور بصورت واحد، علم باری بجزئیات، تجرد قوه خیال، نفس و قوای آن، وحدت و بقای نفس.

۱۶- نافذ کلام، محمد صادق؛ قوای مدرکه و بیان حقیقت ادراک از نظر ابن سینا و ملاصدرا؛ راهنما: جهانگیری؛ محسن؛ بی تا؛ ۳۸۵ ص.

اهم مباحث: حواس ظاهری، حواس باطنی، عقل، حقیقت ادراک و مراتب آن.

۱۷- پیشوایی، محمد؛ نظرات مقایسه‌ای «بحث المعرفة» از نظر ابن سینا، سهروردی و ملاصدرا؛ راهنما: ملکشاهی، حسن؛ ۱۳۵۹، ۳۶۲ ص.

اهم مباحث: مواد تصویری و تصدیقی؛ خدا و شناخت، عقول مفارق، ارباب انواع و مثل افلاطونی نفس و مسائل آن، ماهیت شناخت.

۱۸- خسرو جردی، احمد، آراء خاصه صدرالمتألهین در علم النفس با توجه به آراء متفکران دیگر؛ راهنما: مصلح محمد جواد؛ ۱۳۵۲، ۱۸۴ ص.

اهم مباحث: تعریف نفس و ماهیت آن، جوهریت نفس، قوای نفس و تجرد آن.

۲- آراء ملاصدرا

تحلیل دیدگاه ملاصدرا در مسائل مختلف هستی‌شناختی و انسانشناختی بویژه آراء خاص وی موضوع برخی از رساله‌ها است. شش رساله کارشناسی ارشد و یک رساله دکتری در این خصوص گزارش می‌شود.

الف) کارشناسی ارشد

۱- علیزاده منصور، فیروز؛ مسئله جعل از نقطه نظر صدرالمتألهین؛ راهنما: مصلح، محمد جواد؛ ۱۳۴۶، ۱۰۹ ص.

اهم مباحث: زندگی و آثار ملاصدرا، وجود و ماهیت، اصالت وجود، علت و معلول، مراتب وجود، صادر اول، تقسیم جعل، آراء و عقاید در باب جعل، دیدگاه ملاصدرا در باب جعل.

۲- ریاضی، نوریه؛ اثبات تجرد نفس از دیدگاه صدرالمتألهین؛ راهنما: حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۶۵، ۱۲۸ ص.

اهم مباحث: تعریف نفس و ماهیت آن، جوهریت نفس، انواع نفس و قوای آن، تجرد نفس ناطقه، تجرد خیال از نظر ملاصدرا، تجرد نفس از دیدگاه ماتریالیستهای جدید، برخی از احوال نفس.

۳- پور نقشبند؛ عقل انسانی در حکمت متعالیه؛ راهنما: حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۶۹، ۱۵۰ ص.

اهم مباحث: معانی مختلف عقل و وجه اشتراک آنها، تقسیمات عقل، مراتب آن، اثبات عقل فعال، اتحاد عاقل و معقول، اصالت وجود و تشکیک وجود، حرکت جوهری، ادراک و مراتب آن.

۴- بدخشان، نعمت‌الله؛ بررسی آثار و نتایج اصالت وجود در فلسفه ملاصدرا؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ ۱۳۷۰، ۱۸۰ ص.

اهم مباحث: روش فلسفی ملاصدرا، تعریف فلسفه، مفهوم وجود، اشتراک وجود، معانی وجود و ماهیت، اصالت وجود، اتحاد عاقل و معقول، حرکت و لوازم آن، اثبات قیومیت ذات واجب تعالی، اثبات معاد برای موجودات مادی، اثبات حدوث جوهری عالم و تفسیر تازه‌ای از حدوث زمانی، برهان صدیقین و ...

۵- ایمانپور، منصور؛ نتایج فلسفی و کلامی حرکت جوهری؛ استاد راهنما: بهشتی، احمد؛ استاد مشاور: فرامرز قراملکی، احد؛ ۱۳۷۵، ۲۱۸ ص.

اهم مباحث: کلیات حرکت، حرکت جوهری در رابطه با جمیع مقولات، مسئله حدوث و قدم عالم، رابطه متغیر با ثابت، پیدایش نفس ناطقه، رابطه نفس و بدن، ابطال تناسخ، تکامل، خداشناسی، معاد، حشر جمیع موجودات مادی. (بخشهایی از این رساله در مجله خردنامه صدرا به چاپ رسیده است).

۶- رضا زاده میراب، رضا؛ درآمدی بر انسان‌شناسی ملاصدرا؛ راهنما: ابراهیمی دینانی، غلامحسین؛ مشاور: فرامرز قراملکی، احد؛ تابستان ۱۳۷۷، ۱۷۳ ص.

اهم مباحث: انسان‌شناسی فلسفی، عرفانی، دینی و

علمی، تعامل انسانشناسیهای چهارگانه، نوع انسانشناسی ملاصدرا، معرفتهای دخیل در اندیشه انسانشناختی ملاصدرا، ساحتیهای وجود انسان در نظر ملاصدرا، ارتباط ساحتیهای وجود انسان با یکدیگر، انسانشناسی و خداشناسی ملاصدرا.

ب) دکتر

۷- خسرو آبادی، حسین؛ تحقیق در قدرت و اراده حق تعالی در فلسفه ملاصدرا؛ راهنما: حائری یزدی، مهدی؛ ۱۳۶۶، ۲۰۵ ص.

اهم مباحث: آراء دانشمندان قبل از اسلام در باب اراده، علم، قدرت، اراده و حیات خداوند نزد ملاصدرا با نظر بموقف چهارم اسفار. بداه و مسائل مربوط به آن.

۳ - آثار ملاصدرا

بحث از آثار ملاصدرا، نقد و تحلیل، ترجمه به فارسی، فهرست نگاری و تصحیح آنها موضوع دیگری برای پایاننامه‌های تحصیلی در گروه فلسفه و کلام اسلامی است. پانزده رساله کارشناسی ارشد و دو رساله دکتری در خصوص شش کتاب ملاصدرا (شواهد، اسفار، رساله قضا و قدر، رساله اتحاد عاقل و معقول، شرح هدایه اثیرالدین ابهری و مبدء و معاد) گزارش می‌شود.

الف) کارشناسی ارشد

کتاب نخست - الشواهد الربوبية

۱- طلاچیان، ماشاءالله؛ ترجمه و توضیح قسمتی از الشواهد الربوبية (فلسفه ملاصدرا)؛ راهنما: ملکشاهی، حسن؛ ۱۳۷۴، ۱۱۵ ص.

اهم مباحث: محرک غیر متحرک. حرکت دایره، احوال ماهیت و اعتبارات آن، مفهوم جنس، ماده، فصل تنزیه باری تعالی، ورود شریبه قضای الهی، وحدت عالم عقل، مثل افلاطونی.

۲- پیشوایی، سید محمد؛ ترجمه الشواهد الربوبية؛ راهنما: مصلح، محمد جواد؛ ۱۳۴۹، ۱۳۲ ص. اهم مباحث: تجرید، معاد نفوس، اثبات نشئه ثانی، احوال آخرت، عوالم سه گانه و ...

۳- ابطحی، سید مصطفی؛ ترجمه و تحقیق از مشهد چهارم کتاب الشواهد الربوبية فیلسوف ملاصدرا؛ راهنما: مفتاح، محمد؛ ۱۳۵۳، ۸۳ ص.

اهم مباحث: احوال آخرت، حشر جسمانی، وعده و وعیدهای قبر، بهشت و دوزخ، حقیقت موت، ماهیت قبر و عذاب و ثواب آن، خلقت ارواح قبل از اجسام، عوالم سه گانه (دنیا، روز جزا و روز قیامت)

۴- تورانی، اعلاء؛ بررسی آیات قرآنی در کتاب الشواهد الربوبية؛ راهنما: اعوانی، غلامرضا؛ ۱۳۶۸، ۲۳۶ ص.

اهم مباحث: اثبات وجود حق تعالی، خلق دنیا و آخرت، عدد ملائکه عقلی، معاد، مباحث نفس،

تکون حیوان، ذومراتب بودن افلاک، سعادت حقیقی انسان، اثبات معاد، نبوت و اوصاف نبی، تغیر الهی در بنای شرایع، آنچه بر همه انسانها واجب است، شریعت و فایده امتثال فرامین الهی.

۵- عین الدین، جمشید؛ هستی از نظر فیلسوف بزرگ شرق صدرالمتألهین شیرازی؛ راهنما: مصلح، محمدجواد؛ ۱۳۵۰، ۱۰۵ ص.

اهم مباحث: ترجمه یکصد صفحه نخست از کتاب الشواهد الربوبية.

کتاب دوم - شرح هدایه اثیرالدین ابهری

۶- قاضیان، رحمت‌الله؛ ترجمه شصت و سه صفحه اول شرح هدایه ملاصدرا؛ راهنما: مطهری، مرتضی؛ ۱۳۵۳، ۱۶۶ ص.

اهم مباحث: چیستی فلسفه، تقسیم حکمت به نظری و عملی، طبیعیات، ابطال جزء لایتجزی، اثبات هیولی.

۷- صفایی، غلامرضا؛ تحقیق و ترجمه کتاب شرح الهدایه از صفحه ۶۴ تا ۱۱۳؛ راهنما: ملکشاهی، حسن؛ ۱۳۵۳، ۱۹۱ ص.

اهم مباحث: اثبات صورت نوعیه زمان و مکان و حرکت و سکون. انواع حرکت.

۸- سعید فر، عزت‌الله؛ ترجمه مباحثی از الهیات کتاب شرح هدایه اثر ملاصدرا؛ راهنما: مفتاح، محمد؛ ۱۳۵۳، ۱۱۳ ص.

اهم مباحث: علم به صانع، اثبات واجب، یکی بودن ماهیت اثبت درباری تعالی، توحید، وجوب من جمیع الجهات، علم واجب تعالی.

۹- روحانی، حبیب؛ ترجمه بخش اول الهیات به معنی الاعم شرح الهدایه ملاصدرا؛ راهنما: ملکشاهی، حسن؛ ۱۳۵۳، ۱۶۰ ص.

اهم مباحث: کلی و جزئی، حقیقت زمان، وحدت و کثرت، قوه و فعل، قدیم و حادث، علت و معلول، اقسام جوهر، کم و کیف، متی، این، ملک، قاعده الواحد...

کتاب سوم - رساله قضا و قدر

۱۰- اسلامی تیمور لویی، حسنقلی؛ ترجمه رساله قضا و قدر صدرالمتألهین شیرازی. راهنما: حبیبی نجفقلی، ۱۳۶۳، ۱۷۶ ص.

اهم مباحث: معنی عنایت، قضا و قدر، مراتب عالم ترکیب، جبر و اختیار، ثمره بندگی و اطاعت از اوامر، تفاوت قضا و قدر عالم مجردات با عالم مادی، رابطه نظام علیت با مسئله قضا و قدر.

کتاب چهارم - مبدء و معاد

۱۱- مهرکی، بهادر؛ ترجمه و تحقیق کتاب المبدء و المعاد صدرالمتألهین، ص ۸۹-۱؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاور: فرامرز قراملکی، احد، ۱۳۷۷، ۵۱+۱۱۰ ص.

اهم مباحث: رتوس ثمانیه علوم، رتوس ثمانیه فلسفه، مبادی فلسفه کلی، اثبات واجب الوجود، اثبت واجب تعالی ماهیت اوست، کنه و حقیقت واجب تعالی معلوم بشر نیست، حقیقت بسیط واجب الوجود فاقد فصلی

است که مقسم آن باشد، واجب الوجود در مفهوم و وجوب وجود شریکی ندارد، جهان واحد است، صفات حق تعالی (علم).

۱۲- حقیقی، آیت‌الله؛ ترجمه و تحقیق بخش سوم کتاب المبدء و المعاد صدرالمتألهین؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاور: فرامرز قراملکی، احد؛ ۱۳۷۷.

کتاب پنجم - الحکمة المتعالیه فی الاسفار الاربعه الف) کارشناسی ارشد.

۱۳ - میری، محسن؛ فهرست موضوعی کتاب اسفار اربعه، بخش نخست، راهنما: حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۷۰، ۳۹+۵۶۰ ص.

اهم مباحث: فهرست موضوعی، فهرست اعلام، کتب، آیات قرآن مجید و احادیث اسفار ملاصدرای شیرازی از حرف الف تا لام.

۱۴- علمی، محمد جعفر؛ فهرست موضوعی کتاب اسفار اربعه، بخش دوم؛ راهنما: حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۷۰، ۶۲۹ ص.

اهم مباحث: فهرست موضوعی، فهرست اعلام، کتب، آیات و احادیث اسفار ملاصدرای شیرازی از حرف میم تا حرف یاء. (این دو رساله اخیر در مجموعه واحدی توسط انتشارات حکمت در تهران منتشر شده است).

۱۵- طهماسبی، فاطمه؛ بررسی طرق توفیق عقل و وحی در خداشناسی اسفار. راهنما: اعوانی، غلامرضا؛ ۱۳۷۰، ۲۷۹ ص.

اهم مباحث: روش تفسیری ملاصدرای، توفیق قرآن و برهان نزد وی در موارد خاصی از مباحث خداشناسی اسفار.

۱۶- قاسمی، محمدرضا؛ شرح اسفار حضرت امام خمینی (قدس سره) پیرامون نفس و تناسخ؛ راهنما: مصطفوی سعادت، حسن، ۱۳۷۱، ۳۳۵ ص.

اهم مباحث: ابطال تناسخ نفوس و ارواح، کیفیت نسبت نفس با بدن، موت طبیعی و اخترامی، وحدت نفس، مراتب وجود انسان و تجرد نفس.

ب) دکترا.

۱۷- قاضیان، رحمت‌الله، منابع مواد ثلاث در امور عامه اسفار؛ راهنما: حائری یزدی، مهدی؛ ۱۳۶۱، ۲۹۰ ص. اهم مباحث: سیر اجمالی در زندگی ملاصدرای، وجوب، امتناع و امکان.

کتاب ششم - رساله اتحاد عاقل و معقول

۱۸- عزیزاده، بیوک؛ اتحاد عاقل و معقول به ضمیمه تصحیح رساله اتحاد عاقل و معقول ملاصدرای؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاوران: نورانی، عبدالله و حبیبی، نجفقلی؛ ۱۳۷۶، ۲۴۱ ص، (دکترا).

اهم مباحث: تفسیر هویت حکمت متعالیه، پیشینه نظریه اتحاد عاقل و معقول، ادله موافقان و مخالفان تصحیح رساله ملاصدرای، ملاحظات تکمیلی و توضیحی بر رساله.

۴ - پیروان ملاصدرای

شناخت پیروان ملاصدرای و آراء آنها امکان فهم و بسط تاریخی حکمت متعالیه را بدست می‌دهد. دو رساله دکترا و دو رساله کارشناسی ارشد به بحث از فیلسوفان متعلق بسنت صدرایی، یعنی حکیم سبزواری، آقا علی مدرس (حکیم زنوزی)، میرزا مهدی آشتیانی و علامه طباطبایی؛ اختصاص دارد.

الف) کارشناسی ارشد

۱- محبی اشن، فاطمه؛ بررسی آراء فلسفی و کلامی میرزا مهدی آشتیانی؛ راهنما: فرامرز قراملکی، احد؛ مشاور: کرمانی، طوبی؛ ۱۳۷۵، ۲۲۱ ص.

اهم مباحث: حوزه فلسفی تهران و سنت تفکر فلسفی صدرایی. شرح حال میرزا مهدی، آثار وی، قاعده الواحد و دیگر آراء آشتیانی در امور عامه.

۲- معماریان، سعید؛ تصحیح و بررسی سه رساله از آقا علی حکیم؛ راهنما: حبیبی، نجفقلی؛ مشاور: فرامرز قراملکی، احد؛ ۷۷-۱۳۷۶، هفت + ۹۱ + ۱۰۹ ص.

اهم مباحث: بررسی رساله فی التوحید، رساله در وحدت وجود صوفیه، رساله سبیل الرشاد، و تصحیح رسائل یاد شده با فهرست تفصیلی موضوع.

ب) دکترا

۳-۴) موسوی نیا، میر هادی؛ استقصاء و بررسی عناصر عرفانی فلسفه سبزواری. راهنما: مفتاح، محمد؛ بی تا، ۳۸۰ ص.

اهم مباحث: زندگینامه اجمالی سبزواری. اثبات واجب، توحید، اسماء و صفات، فیض اقدس و مقدس، مراتب وجود، مقام و حالات انسان، نفس و مراتب آن، معاد، حقیقت محمدیه، مقام ولایت و بحث فناء.

۴- کوچنانی، قاسمعلی؛ آرای فلسفی علامه طباطبایی (ره)؛ راهنما: بهشتی، احمد؛ مشاوران: حبیبی، نجفقلی و نورانی، عبدالله؛ ۱۳۷۴، ۳۴۱ ص.

اهم مباحث: زندگینامه علامه طباطبایی، عوارض ذاتیه، صفات فعلیه واجب، مفاهیم اعتباری، اجزاء قضیه، تشکیک، واحد و کثیر، ملاک حمل، بطلان دور و تسلسل، نفی فاعل بالجبر و بالعنایه...

۵ - اساتید ملاصدرای

شناخت اساتید ملاصدرای و کسانی که در تفکر فلسفی وی بطور مستقیم اثر داشته‌اند، پرتوی است در فهم بهتر اندیشه صدرایی. در این خصوص تاکنون تنها یک رساله دکترا پرداخته شده است.

۱- مدرس موسوی، سید علی؛ شرح حال، آثار و عقاید میرداماد. راهنما؛ صدیقی، غلامحسین؛ ۱۳۴۷، ۲۵۷ ص.

اهم مباحث: اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران قبل و همزمان با میرداماد، سیر تفکر فلسفی از آغاز تا زمان وی، تاریخ علم کلام نزد مسلمانان، احوال و اخلاق میرداماد، آثار وی، آراء کلامی و فلسفی خاص میرداماد، حدوث دهری، جبر و اختیار، ربط حادث بقدم، بداء، اصالت وجود یا ماهیت، تحلیل برخی از آثار میرداماد چون قبسات، جذوات، ایقاظات و شارع النجات. □